

جغرافیا و توسعه شماره ۵۲ پاییز ۱۳۹۷

وصول مقاله: ۹۶/۰۱/۱۹

تأیید نهایی: ۹۶/۱۰/۲۵

صفحات: ۱۵۷-۱۷۴

ارزیابی نقش مدیریت روستایی در پایداری روستاها مطالعه موردی دهستان دستجرده (شهرستان طارم)

لیلا حسنلو^{۱*}، دکتر فرهاد عزیزپور^۲، دکتر حمید جلالیان^۳

چکیده

توسعه پایدار روستایی فرایندی است که بهبود شرایط محیط روستا، توأم با بهبود زندگی روستاییان را ضمن حفاظت از محیط زیست روستا در نظر دارد. در توسعه پایدار روستایی پرداختن به جایگاه و نقش مدیریت روستایی از الزامات توسعه است. هدف تحقیق حاضر بررسی نظام مدیریت روستایی در بهبود پایداری توسعه روستایی در ابعاد مختلف است. جامعه آماری شامل خانوارهای روستایی دهستان دستجرده در شهرستان طارم است ($N=7309$) که با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۳۲۴ خانوار به‌عنوان نمونه انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه بود. برای تحلیل اطلاعات از آزمون‌های t تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس، رگرسیون خطی و تحلیل مسیر استفاده شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که بیشترین عملکرد مدیران محلی در زمینه بعد فضایی - کالبدی بوده است؛ به‌طوری‌که مدیران محلی در زمینه همکاری با مسئولان و در رابطه با احداث و ایجاد معابر جدید در روستا، بهسازی و نوسازی معابر، ایمن‌سازی واحدهای مسکونی از طریق صدور مجوز ساخت، نظارت بر ساخت‌وساز، توسعه و بهبود فضای روستا، افزایش روشنایی معابر روستا و همکاری با مدیران و مسئولان مربوط در زمینه اجرای طرح‌های روستایی عملکرد خوبی داشته‌اند و پایین‌ترین عملکرد مدیران محلی مربوط به بعد اقتصادی بوده که در این زمینه توفیق چندانی نداشته‌اند و عملکرد آن‌ها در سطح پایینی ارزیابی شد؛ بنابراین می‌توان گفت که از مهم‌ترین علل عملکرد ضعیف مدیران محلی در سایر ابعاد، مربوط به محدودیت حیطه وظایف مدیران محلی است.

واژه‌های کلیدی: مدیریت روستایی، پایداری توسعه، توسعه روستایی، دهستان دستجرده.

مقدمه

در ادبیات بین‌المللی، تمایل به توسعه و پیشرفت جوامع روستایی در زمینه تحولات اقتصادی-اجتماعی به سرعت در حال رشد بوده (Isserman et al, 2009: 302) و به‌عنوان راهبردی برای بهبود شرایط زندگی و مهم‌ترین راه‌حل برای مشکلات روستاییان است (Gentle & Maraseni, 2012: 24). تحول در مناطق روستایی در کشورهای در حال توسعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (Visser & Spoor, 2011: 302)؛ چراکه مناطق روستایی نقش عمده‌ای در توسعه اقتصادی-اجتماعی این کشورها ایفا می‌کند (Vadivelu & Kiran, 2013: 108).

پیشرفت و توسعه نواحی دیگر وابسته به این مناطق است (Kumar et al, 2014: 193). همچنین بهبود شرایط این مناطق و دستیابی به توسعه آن‌ها از اهداف اساسی برنامه‌های توسعه پایدار روستایی در اکثر کشورهای است (Fitri Amir, 2015: 118) که به‌طور قابل‌توجهی معیشت نواحی روستایی را سمت‌وسو می‌دهد (Gentle & Maraseni, 2012: 24). اما ممکن است همه این برنامه‌ها به دلایل مختلفی به اهداف موردنظرشان دست نیابند (Nefedova, 2013: 39). از محورهای اساسی در زمینه تحلیل مسائل روستایی، توجه به ساختار مدیریتی در این جوامع است (پوررمضان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۲). امروزه نقش و جایگاه مدیریت، در تمام زمینه‌ها و عرصه‌های زندگی اقتصادی-اجتماعی بشر، بیش‌ازپیش برجسته شده است (صدیالی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰) که به‌عنوان مهم‌ترین عامل در حیات، رشد، بالندگی و یا مرگ یک جامعه و روند حرکت آن از وضع موجود به‌سوی وضع مطلوب شناخته شده است (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۸). آنچه بیش از همه در مطالعات سیر مدیریت، طی سه دوره اخیر جلب توجه می‌کند.

حذف عنصر مدیریتی، بدون جایگزینی مناسب است؛ از این‌روست که، با فروپاشی مدیریت سنتی، در نگهداری پایدار زندگی و فعالیت در محیط روستایی، نوعی فقدان مدیریت کارآمد فضایی در سطح محلی پدیدار می‌شود که نخستین پیامد آن، بروز ناپایداری منابع محدود محیطی و افول تدریجی یکپارچگی اجتماع روستایی و انسجام اجتماعی-اقتصادی و در حادترین شکل خود، رهاماندن بسیاری از واحدهای سکونت‌گاهی در نواحی روستایی طی این دوره‌هاست (سعیدی، ۱۳۸۹: ۱۶۲). مدیریت روستایی می‌تواند نقش مهمی در مسائل مربوط به تولید، مسائل زیست‌محیطی مانند آلودگی آب، از دست‌دادن تنوع زیستی، فرسایش زمین، و مسائل اقتصادی-اجتماعی در نواحی روستایی داشته باشد (Wezel et al, 2016: 132)؛ بنابراین یکی از مهم‌ترین چالش‌های توسعه پایدار روستایی، کم‌توجهی به نقش مدیریت روستایی در این جوامع است که توجه به آن می‌تواند نقش مهمی در بهبود روند برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار روستایی داشته باشد (قدس‌قرجه، ۱۳۹۱: ۲۵)؛ بنابراین توجه به نقش مدیریت روستایی در راستای پیشرفت، جهت توسعه پایدار و باز توزیع منابع به سمت نسل امروز و حفظ کمیت و کیفیت منابع روستا به‌عنوان مهم‌ترین مرکز تولید محصولات کشاورزی و عامل جلوگیری از مهاجرت روستاییان، امری ضروری برای مناطق روستایی است.

در دهستان دست‌چرده از توابع شهرستان طارم از سیزده روستای دهستان، یازده روستا دارای شورای اسلامی و دهیاری است که وظایف آن‌ها برآمده از مبانی اهداف و دیگر سیاست‌های مدیریت روستایی و محلی است که مدیریت محلی در این منطقه دارای جایگاه ویژه‌ای در روند آگاه‌سازی و مشورت با مردم محلی است در این منطقه مدیران روستایی همانند

بررسی مدیریت نوین روستایی و نقش آن در تحول مسکن با توجه بر عملکرد دهیاران در روستاهای شهرستان ایلام پرداخته‌اند؛ رومیانی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی نقش مدیریت در توسعه جوامع روستایی برای مقابله با مخاطرات زلزله در دهستان زاغه در شهرستان خرم‌آباد پرداخته‌اند؛ قنبری و بهرامی (۱۳۹۵) به بررسی مدیریت محلی و نقش آن در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی در شهرستان چناران پرداخته‌اند؛ پوررمضان و همکاران (۱۳۹۵) به بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها از دیدگاه روستاییان با بهره‌گیری از مدل کانو در روستاهای شهرستان رشت پرداخته‌اند. در سایر کشورها؛ ریست و همکاران (۲۰۰۷)^۱ در مطالعه‌ای به بررسی مدیریت روستایی و توسعه پایدار و توسعه منابع در مناطق روستایی هند، بولیوی و مالی پرداخته‌اند. بادی بانگا و همکاران (۲۰۱۳)^۲، در تحقیق به بررسی و ارزیابی اثربخشی مدیریت کشاورزی و مدیریت روستایی در کنگو پرداخته‌اند. استفان^۳ (۲۰۱۴)، در مطالعه‌ای به بررسی نقش مدیریت روستایی در کارآفرینی پرداخته‌اند.

فیروزنیا و تیموریان (۲۰۱۵)^۴، در تحقیقی به تجزیه و تحلیل ویژگی‌های ماهر مدیران محلی در توسعه روستایی پرداخته‌اند.

مبانی نظری

پارادایم مدیریت روستایی در محورهای مدیریت زمین و تولیدات کشاورزی، مدیریت زیرساخت‌ها و خدمات زیربنایی، مدیریت مالی و نظام درآمد هزینه‌ها برای روستاها، مدیریت محیط زیست و توسعه پایدار برای کاهش فقر و برقراری عدالت اجتماعی، قابل بررسی است (عنابستانی و حاتمی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۱۲۴). هر

شوراها و دهیاران روستاهای سایر مناطق، دارای وظایفی در حیطه اجتماعی-اقتصادی و محیطی-کالبدی هستند، که عملکرد آن‌ها داری شدت و ضعف‌هایی است. بررسی میزان کارایی آن‌ها به‌عنوان سازمان‌های محلی و یا نماینده دولت، از یک طرف و از طرف دیگر با توجه به اینکه این مدیران با مردم محلی مرتبط هستند، سنجش عملکرد آن‌ها در زمینه توسعه پایدار روستایی، می‌تواند راهگشای بسیاری از مسائل و مشکلات مدیریتی روستاها باشد؛ بنابراین بررسی میزان کارایی و عملکرد آن‌ها در توسعه روستایی و ارائه راهکار مناسب برای افزایش عملکرد آن‌ها ضروری به‌نظر می‌رسد؛ از این‌رو در این مطالعه نیز با استفاده از نظر مردم محلی به بررسی اثرات مدیریت روستایی در پایداری توسعه روستایی در دهستان دستجرده (شهرستان طارم) پرداخته شده است؛ بنابراین سؤال اصلی این تحقیق عبارت است از: نظام مدیریت روستایی تا چه میزان در بهبود پایداری توسعه روستایی در ابعاد مختلف نقش داشته است؟ و بیشترین تأثیر را در کدام‌یک از ابعاد توسعه پایدار روستایی داشته است؟

بررسی پیشینه تحقیق

موضوع مدیریت روستایی مقوله‌ای است که مبانی اندیشه و شناخت محققان حوزه‌های علوم اجتماعی، توسعه روستایی، مدیریت و جغرافیا را به چالش کشیده و ادبیات تجربی در این حوزه را در قالب مقاله، رساله و کار پژوهشی موجب شده است. برخی از مطالعات در این زمینه عبارت است از: صیدالی و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی جایگاه مدیریت در پیشبرد اهداف توسعه روستایی در شهرستان لرگان پرداخته‌اند؛ عنابستانی و حاتمی‌نژاد (۱۳۹۱) به

یک از محورهای فوق در دهه‌های قبل دارای شدت و ضعف در عملکرد و اجرا و حتی گاهی به‌عنوان راهبرد اساسی در برنامه‌های کلان، مطرح بوده است. بررسی جنبه‌های مختلف این محورها بیان‌کننده پهنه وسیع مدیریت روستایی در ایران است. گستردگی مفهوم مدیریت روستایی علاوه بر اینکه مشکلات رسیدگی به امور مربوط به روستا را نشان می‌دهد، چگونگی مراجعه مطلوب به روستا و برنامه‌ریزی روستایی را برای کارشناسان و متخصصان در محورهای یادشده آشکار می‌سازد (قدیری معصوم و ریاحی، ۱۳۸۳: ۲). این موضوع توسط اندیشمندان مختلف و از جنبه‌های گوناگون تجزیه و تحلیل و مطرح شده است (مطبعی‌نگرودی، ۱۳۹۵: ۱۹۸). از نظر بادی‌بانگا (۲۰۱۳)، مدیریت روستایی عبارت از اقدامات ویژه و ضروری برای سرمایه‌گذاری‌های روستایی در تعامل با فرآیند مدرنیزاسیون واحدهای روستایی است (Badibanga et al, 2013: 3). خانم مری پارکرفالت، در ابتدای کتاب «مدیریت پروژه روستایی» مدیریت را «هنر انجام کارها به‌وسیله و از طریق دیگران» تعریف می‌کند (Pandey, 2008: 1). در این تعریف، روی پنج موضوع کلیدی تأکید می‌شود، که عبارت‌اند از: استفاده بهینه از طریق آن‌ها، دستیابی به اهداف سازمانی، موازنه اثربخشی و کارایی، استفاده بهینه از منابع محدود که نهایتاً به سازگاری با محیط متغیر منجر می‌شود؛ بنابراین، می‌توان از این تعریف نتیجه گرفت که مدیریت روستایی عبارت است از فرآیند سازمان‌دهی و هدایت جامعه و محیط روستایی از طریق ایجاد محیط روستایی (رضوانی، ۱۳۸۳: ۲۱۱). مدیریت روستایی در ایران، طی سالیان متمادی دست‌خوش تغییرات اساسی بوده که در هر دوره، نواحی روستایی به روشی اداره می‌شد.

نظام مدیریتی روستا تا پیش از مشروطیت در کل، غیردولتی بود از این‌رو کدخدا، سالار، سربنه و غیره مدیریت امور روستا را برعهده داشتند. در سال ۱۳۵۴ کدخدا از نظام مدیریتی روستاها حذف و شوراها روستایی جای آن را گرفتند. با پیروزی انقلاب اسلامی، اقدامات مهمی در زمینه مدیریت روستایی انجام شد که قانون اصلاح تشکیل شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها نمونه‌هایی از آن است (مهدوی و نجفی‌کانی، ۱۳۸۴: ۲۲). براین‌اساس دهیاری‌ها و شوراهای روستا به‌عنوان مدیریت نوین قلمداد می‌شوند و باید دارای همه ویژگی‌های مدیریت نوگرا باشند و جهت توسعه روستایی گام بردارند (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۲). رضایت مردم از شوراها و دهیاری‌ها نقش مهمی در موفقیت سازمان مذکور در دستیابی به اهداف خود دارند. روستاییانی که از دهیاری‌ها و شوراها رضایت داشته باشند، با اطمینان بیشتری وظایف شهروندی‌شان، مانند پرداخت عوارض و مشارکت در برنامه‌های عمومی را انجام می‌دهند (پوررمضان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۲)؛ بنابراین با توجه به اهمیتی که مدیریت روستایی در تحقق اهداف توسعه روستایی دارد، و نیز با در نظر داشتن اینکه توسعه پایدار در شرایط فعلی جهان، براساس دانایی محوری است. مدیریت توسعه روستایی ایران هم باید به آن تکیه کند و نیروهای لازم برای دانایی محوری در روستاهای کشور را فراهم کند (صیدی، ۱۳۸۷: ۱۱۸)؛ بنابراین روستا به‌عنوان کوچک‌ترین واحد زیستی در تقسیمات کشوری، نیازمند استقرار مناسب در چرخه توسعه کشور و تشخیص هرچه بهتر و دقیق‌تر اهداف کلان اجتماعی-اقتصادی پیش‌بینی‌شده در طرح‌های فرد است. توسعه به‌خصوص طرح‌های «توسعه و عمران ناحیه‌ای» و «ساماندهی فضا و سکونت‌گاه‌های روستایی» است (حسینی‌ابری، ۱۳۸۰: ۱). برای تحقق اهداف توسعه

توسعه پایدار روستایی به دنبال تشویق مسئولان محلی به منظور ایجاد و توسعه برنامه‌های همکاری، در میان بخش‌های خصوصی و محلی و دولتی، در پی ایجاد توسعه در سطح محلی نیز بوده است (رفیعیان و هودنسی، ۱۳۸۸: ۱۴)؛ که به بررسی رابطه متقابل بین رشد اجتماعی، زیست‌محیطی، اقتصادی و نهادی در سطوح مختلف محلی می‌پردازد (*Moreno Pires et al, 2014: 1*) توسعه پایدار روستایی، توسعه‌ای است که دربرگیرنده همه سطوح فعالیتی-مکانی باشد و (*Ioppolo et al, 2016: 2*)؛ یعنی تصمیم‌گیری‌های آن تا سطوح محلی گسترش یابد (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۹: ۱۹۰). به‌خاطر اینکه ورودی آن نسبتاً پایین، خطر آن بسیار کم و سازگار با محیط زیست است و جوامع محلی به راحتی می‌توانند از آن استفاده کنند (*Husnah, 2014: 143*).

این نوع توسعه می‌تواند مبتنی بر دو هدف باشد: اول؛ اهداف محتوایی که به معنای بهبود وضعیت اجتماع محلی از طریق افزایش فعالیت‌های اقتصادی و یا اشتغال و ایجاد زیرساخت‌های اجتماع محلی است. دوم؛ اهداف فرایندی که به معنای افزایش توان و ظرفیت اجتماع محلی برای انجام کارهاست (رضازاده و سلسله، ۱۳۸۹: ۱۲۸). همچنین توسعه پایدار روستایی توسعه‌ای است که نیازهای اساسی مردم محلی را برطرف و درعین حال حیاتی مطمئن، ایمن و محیطی سالم برای مردم محلی ایجاد کند (*Coriaa & Calfucurab, 2012: 47- 55*).

در واقع تلاش مردم محلی برای بهبود درآمد‌ها، فرصت‌های شغلی و کیفیت حیات در زیستگاه‌های خود، برای تدارک الزامات و نیازهای خودشان است (*Van Zeijl-Rozema and Martens, 2010: 14*)

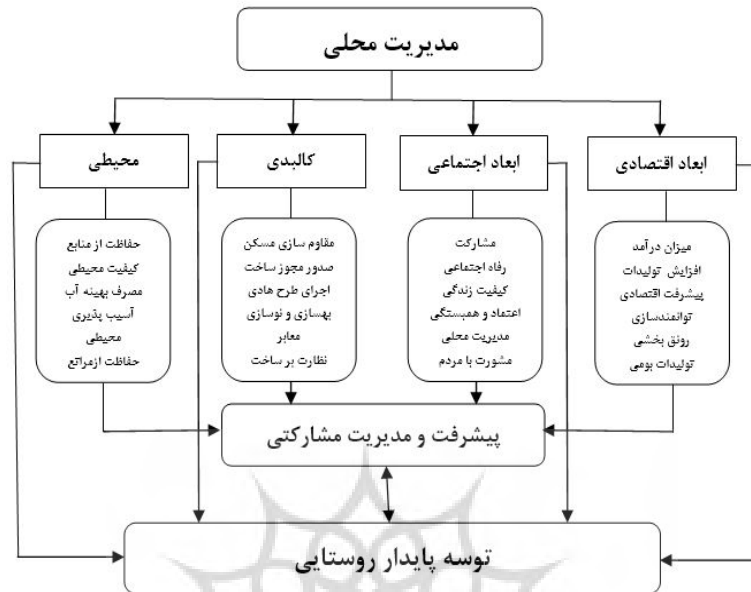
پایدار روستایی، نیاز به مدیریت محلی احساس می‌شود، تا بتواند با بررسی و شناسایی مشکلات روستا بهترین راه‌حل‌های ممکن را جامع عمل ببوشاند؛ بنابراین توجه به نقش مدیریت محلی و روستایی می‌تواند یکی از مهم‌ترین راه‌های رسیدن به پایداری در مناطق روستایی باشد.

سنجش پایداری نیز عرصه‌ای است که در آن کارهای پژوهشی-اجرایی بسیاری انجام پذیرفته و ابزارها و روش‌های مختلفی برای اندازه‌گیری، پیشرفت و رسیدن به آن طراحی شده است. ولی با وجود دیدگاه‌های متفاوت، درباره پایداری، فقدان روش واحد پذیرفته‌شده همگانی، که در تمام مناطق و بخش‌ها کاربرد داشته باشد جای تعجب نیست (یاری‌حصار و باختر، ۱۳۹۵: ۱۲۴) همچنین به دلیل مشکلات معرفت‌شناختی و عملی، رقابت درباره معنا و عوامل مؤثر بر آن (*Springett, 2013: 73*) و نیز انتقاد درباره ناتوانی گفتمان پایداری در رابطه با ارائه یک مبنا درجهت ارزیابی سیاست‌های زیست‌محیطی و توضیح آن، دیدگاه‌های زیادی مطرح شده است (*Christen and Schmidt, 2012: 403*). با این حال، در طول حدود سه دهه از آغاز مفهوم پایداری در سال ۱۹۸۷، تلاش‌های زیادی در بسیاری از کشورها برای ارائه محتوا و مفهوم عملی توسعه پایدار و نتایج آن انجام شده است؛ البته در این مورد یک نوع اجماع در زمینه ابعاد اصلی توسعه پایدار وجود دارد که شامل الزامات اصلی پایداری-نهادی، زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی است (*Figuroa and Rotarou, 2016: 1*). این چهار نقطه مشترک توسعه پایدار، نیاز به تقویت مشارکت، حفاظت از انسجام اجتماعی، محدودکردن توان از منابع زیست‌محیطی و ایجاد رقابت اقتصادی دارند (*Shao et al, 2011: 189*).

نماید (صیدایی، ۱۳۸۷: ۱۱۸-۱۱۹)؛ بنابراین، برای دستیابی به توسعه پایدار، وجود مدیریت، ضروری خواهد بود (Budsakorn, 2010: 17). مدیریت روستایی برای دستیابی به پایداری و امنیت غذایی، تنوع زیستی، جانوری و گیاهی، حفظ خاک و سایر عناصر فیزیکی، شیمیایی و بیولوژیکی به محیط زیست توجه بیشتری دارد (Tikai & Kama, 2010: 65-66). به طوری که بهبودی و اصلاح را برای جوامع و توسعه را برای روستا به ارمغان می‌آورد (Malhan and Shivanama, 2007: 12). چنین راهبردی می‌تواند به توانمندسازی و مشارکت مردم در جریان پیشرفت و شکل‌گیری یک جریان توسعه متکی به خود و پایدار منجر شود (زاهدی‌مازندرانی، ۱۳۸۲: ۱۹۳) و پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را برای جوامع و محیط‌های محلی و بومی فراهم سازند (Kolawopole, 2001: 1-9)؛ بنابراین روشن می‌شود که امروزه علاوه بر اینکه اعمال مدیریت و اجرای روش‌های مدیریتی جهت پیش‌بردن سازکارهای برنامه‌های توسعه پایدار روستایی الزامی است، توجه به نهادسازی و نقش نهادها در امر توسعه پایدار روستایی که توأم با نظارت، کنترل و همراهی دولت است، بسترسازی برای برنامه‌های آموزشی، ترویج و مشارکت محلی ضروری به نظر می‌رسد. در نهایت می‌بایست به فرایند شکل‌دادن و ایجاد سرمایه به‌عنوان نتیجه‌ی غایی نهادسازی و مشارکت مردمی در راستای توسعه پایدار روستایی در سطوح جهانی، ملی منطقه‌ای و محلی توجهی ویژه داشت.

برخی باورها و ارزش‌هایی که در توسعه محلی اهمیت اساسی دارند شامل؛ الف) در دیدگاه توسعه محلی، مردم حق مشارکت در تصمیمات تأثیرگذار بر زندگی‌شان را دارند؛ ب) مردم این حق را دارند که برای ایجاد محیطی که مطلوب آن‌هاست، تلاش کنند؛ ج) حق دارند که آگاهانه تصمیم بگیرند و شرایطی را که از بیرون بر آن‌ها تحمیل می‌شود را رد و یا تعدیل کنند؛ د) دموکراسی مشارکتی، بهترین روش اداره کسب‌وکارهای محلی است؛ ه) به حداکثر رساندن ادغام افراد در یک اجتماع، پتانسیل موفقیت توسعه را افزایش می‌دهد؛ ی) برقراری گفت‌وگو و کنش و واکنش در میان افراد اجتماع محلی، انگیزه تلاش جهت منافع اجتماعی‌شان را در آن‌ها افزایش می‌دهد (Filips and pitman, 2009: 61).

امروزه در همه عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، اجرایی و زیربنایی در راستای توسعه سرزمین، مدیریت و اعمال روش‌های مدیریتی اجتناب‌ناپذیر است. جهت بحث توسعه پایدار روستایی نیز در تمامی سطوح آن؛ اعم از جهانی، عملیاتی-اجرایی و راهبردی، مدیریت توسعه روستایی بسیار حائز اهمیت است (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۲). با توجه به اهمیتی که مدیریت روستایی در تحقق اهداف توسعه روستایی دارد و نیز با در نظر داشتن اینکه توسعه پایدار در شرایط فعلی جهان براساس دانایی محوری است. مدیریت توسعه روستایی ایران هم باید بر دانایی محوری تکیه کند و نیروهای لازم برای دانایی محوری در روستاهای کشور را فراهم

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

روش‌شناسی

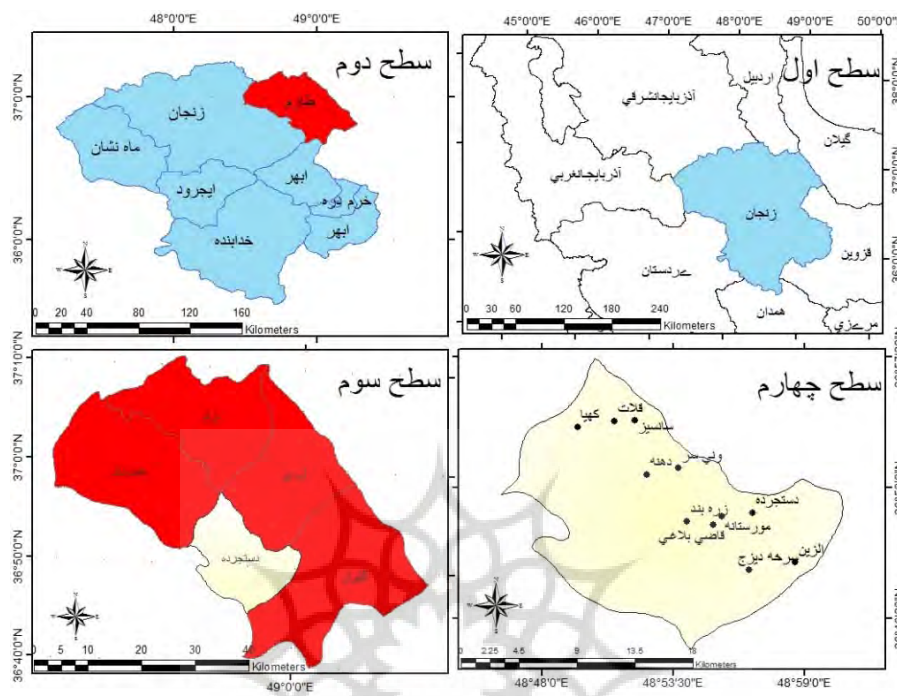
روستاهاى مورد مطالعه در محدودهٔ سیاسى دهستان دستجرده از توابع شهرستان طارم در استان زنجان است. براساس سرشماری سال ۱۳۹۰، جمعیت این دهستان ۷۳۰۹ نفر (۲۰۸۳ خانوار) و ۱۳ روستا بوده است. که از این تعداد ۱۱ روستایی که هم دارای شورای اسلامی و هم دهیار بوده، به‌عنوان نمونه انتخاب شد. در جدول (۱)، ویژگی‌های جمعیتی و روستاهای نمونه آورده شده است.

روستاهاى مورد مطالعه در محدودهٔ سیاسى دهستان دستجرده از توابع شهرستان طارم در استان زنجان است. براساس سرشماری سال ۱۳۹۰، جمعیت این دهستان ۷۳۰۹ نفر (۲۰۸۳ خانوار) و ۱۳ روستا

جدول ۱: ویژگی‌های روستاهای مورد مطالعه

ردیف	نام روستا	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	تعداد نمونه
۱	مورستانه	۶۶	۲۲۳	۱۰
۲	سرخه دیزج	۸۶	۳۱۴	۱۴
۳	قاضی بلاغی	۱۲۵	۴۲۹	۲۰
۴	الزین	۱۲۹	۴۵۲	۲۰
۵	قلات	۱۵۸	۵۸۰	۲۵
۶	کھیا	۱۶۵	۶۲۶	۲۶
۷	رزهبند	۱۷۰	۶۱۳	۲۷
۸	دهنه	۱۸۹	۷۲۶	۳۰
۹	سانسبز	۲۹۶	۹۸۷	۴۶
۱۰	دستجرده	۳۲۴	۱۰۱۴	۵۱
۱۱	ونى سر	۳۵۳	۱۲۵۹	۵۵
	کل	۲۰۶۱	۷۲۳۳	۳۲۴

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰ و یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

شکل ۲: نقشه دهستان دستجرده و روستاهای نمونه

تهیه و ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۶

استنباطی به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها در سطح استنباطی از آزمون t تک‌نمونه‌ای، مدل رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شد. براین اساس به منظور سنجش پایایی، یک نمونه اولیه، ۹۵ پرسش‌نامه پیش‌آزمون گرفته شد و میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ و محاسبه آلفای به‌دست آمده در ابعاد مختلف در جدول (۲) آورده شده است. با توجه به اینکه میزان کل $0/۸۲۸$ بالاتر از $0/۷۰$ است، می‌توان گفت که مقیاس از پایایی قابل‌قبولی برخوردار است. همچنین روایی پرسش‌نامه با توجه به قضاوت و نظر متخصصان در این زمینه، مورد تأیید قرار گرفت.

تحقیق حاضر در زمره تحقیقات کاربردی و از نظر «روش»، در چارچوب روش «توصیفی-تحلیلی» قرار می‌گیرد. جمع‌آوری اطلاعات به دو روش «کتابخانه‌ای» و «پیمایشی» بوده است. جامعه آماری، شامل خانوارهای روستایی دهستان دستجرده در شهرستان طارم است ($N=۷۳۰۹$). تعداد خانوار با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به‌عنوان جامعه نمونه تحقیق انتخاب شد. سپس با مراجعه به روستاهای نمونه تحقیق و با توجه به تعداد خانوار هر روستا، پرسشگری انجام شده است. ابزار اندازه‌گیری در این تحقیق پرسش‌نامه (محقق‌ساخت) بوده است. پس از جمع‌آوری و دسته‌بندی داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS از روش‌های آمار توصیفی-

جدول ۲: میزان آلفای محاسبه شده برای هر بُعد

ابعاد	میزان آلفای کرونباخ
اجتماعی	۰/۸۹۳
اقتصادی	۰/۸۸۶
زیست محیطی	۰/۷۱۰
فضایی-کالبدی	۰/۸۲۴
میزان کل	۰/۸۲۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

با توجه به مطالعات، می‌توان شاخص‌های کلی درج شده در جدول (۳) را برای این تحقیق ارائه داد.

جدول ۳: متغیرها و شاخص‌های تحقیق

متغیر	ابعاد	معرف‌ها
توسعه پایدار روستایی	پایداری اجتماعی	نوسازی زیرساخت‌های بهداشتی و آموزشی مانند؛ مدرسه، خانه بهداشت و غیره
		مشورت با مردم در امور مربوط به روستا
		همکاری با شرکت آب‌وفاضلاب شهرستان در آبرسانی به روستا
		مشارکت در طرح‌های روستایی مانند طرح هادی
		میزان برگزاری کلاس‌های آموزش
		همکاری با سایر مردم روستا در زمینه حل‌وفصل مسائل روستا
		مشورت با مردم و افراد خبره محلی
		در ایجاد همبستگی بین اهالی روستا
		همکاری مدیران در امور عمومی روستا
		در فراهم کردن امکانات و فعالیت‌های تفریحی
	شرکت در مراسمات داخل روستا	
	بهبود خدمات آموزشی-فرهنگی روستا	
	ایجاد امنیت اجتماعی در روستا	
	حمایت از طرح‌ها و برنامه‌های روستا	
	اطلاع‌رسانی در زمینه بازاریابی در فروش محصولات	
	همکاری با مردم روستا در زمینه امور کشاورزی	
	جلب حمایت‌های مالی-دولتی برای توسعه روستا	
	ارائه دانش و نوآوری‌ها در زمینه کشت محصولات	
	همکاری مدیران روستایی در افزایش درآمدهای محلی داخل روستا	
	کمک مدیران برای دسترسی به خدمات اعتباری و مالی	
بهبود خدمات ارتباطی و رفت‌وآمد و حمل‌ونقل		
ایجاد انگیزه توسط مدیران در راستای استفاده از اعتبارات در روستا		
در احیا و رونق بخشی تولیدات بومی روستا		
همکاری مدیران برای بیمه کردن محصولات کشاورزی		
جلب مشارکت‌های مادی مردم جهت توسعه روستا		
کاهش هزینه‌های ساخت‌وساز در روستا		
مشارکت و اطلاع‌رسانی در زمینه کاهش هزینه‌های کشاورزی		
خرید ماشین‌آلات (مانند تراکتور، کمباین و غیره) و واگذاری آن به مردم		
پایداری اقتصادی		

ادامه جدول ۳

متغیر	ابعاد	معرف‌ها
پایداری زیست محیطی		کاهش تخریب مراتع و جنگل‌ها روستا
		حفظ چشمه‌ها و کانال‌های آبی روستا
		کاهش اتلاف منابع آب روستا
		آموزش استفاده صحیح از منابع روستا
		ارتقاء سطح آموزش روستاییان در رابطه با حفاظت از محیط زیست
		حفاظت از آثار و ابنیه تاریخی
		جمع‌آوری زباله در روستا
		توزیع و کاشت درخت برای زیباسازی محیط
		دفن بهداشتی زباله در زمین‌های دور از روستا
		حفظ گونه‌های گیاهی و جانوری
		احداث و ایجاد معابر جدید
		بهبودی و نوسازی معابر
پایداری فضایی - کالبدی		تملک و واگذاری زمین برای کاربری‌های مسکونی
		ایمن‌سازی واحدهای مسکونی
		بهبود وضعیت بهداشت مسکن
		نظارت بر ساخت‌وساز
		ارائه تسهیلات در جهت ساخت‌وساز
		توسعه و بهبود فضای سبز روستا
		کنترل و نظارت بر توسعه کالبدی روستا
		بهبود دسترسی به خدمات زیربنایی
		بهبود روشنایی معابر روستا
		تملک اراضی و اختصاص آن به کاربری‌های پیشنهادی طرح هادی

مأخذ: طولایی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۴؛ فراهانی و طولایی‌نژاد، ۱۳۹۴؛ صادقلو و عزیزدیمرچیلو، ۱۳۹۴؛
چهرازی و همکاران، ۱۳۹۱؛ افشارزاده و باب‌زن، ۱۳۹۰

بحث و یافته‌ها

تحصیلات بیشتر پاسخگویان مدرک تحصیلی ابتدایی، از نظر اشتغال نیز ۳۷ درصد جامعه نمونه تحقیق کشاورز می‌باشند، از نظر جنسیت ۷۹/۳ درصد پاسخگویان مرد و از نظر تأهل ۶۸/۲ درصد پاسخگویان متأهل بوده‌اند. سایر اطلاعات در جدول (۴) آورده شد.

توزیع پرسش‌نامه مزبور در بین سرپرستان خانوارهای روستاهای نمونه تحقیق حاکی از آن است که، بیشترین فراوانی سنی پاسخ‌دهندگان تحقیق بین ۲۰ تا ۲۹ سال بوده که ۴۳/۲ درصد از کل جمعیت هدف (یا نمونه) را شامل می‌شود.

جدول ۴: توصیف فراوانی جمعیت مورد مطالعه

مشخصات پاسخ‌دهنده	بیشترین پاسخگو	تعداد پاسخگو	درصد
سن	۲۰-۲۹ سال	۱۴۰	۴۳/۲
تحصیلات	ابتدایی	۱۳۳	۴۱
جنسیت	مرد	۲۵۷	۷۹/۳
تأهل	متأهل	۲۲۱	۶۸/۲
شغل اصلی	کشاورز	۱۲۰	۳۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

یافته‌های تحلیلی

برای بررسی ابعاد چهارگانه توسعه پایدار (اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فضایی-کالبدی) از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. با توجه به یافته‌ها و با احتساب دامنه طیفی که بین ۱ تا ۵ و براساس طیف لیکرت در نوسان است، این میزان در ابعاد زیست‌محیطی و بعد فضایی-کالبدی بیشتر از عدد مطلوبیت ۳ ارزیابی شده و در سطح آلفای ۰/۰۱ معنادار است. همچنین تحلیل میانگین عددی این شاخص‌ها در محدوده مورد مطالعه نشان‌دهنده تأثیر مثبت در ابعاد زیست‌محیطی با میانگین (۳/۰۱) و فضایی-کالبدی (۳/۰۳) بوده، که نسبت به سایر ابعاد در سطح بالاتری قرار دارند. به طوری که در اثر فعالیت مدیران محلی از نظر حفظ محیط زیست روستا،

مدیران محلی فقط در زمینه مربوط به جمع‌آوری زباله در سطح روستا، دفن زباله در زمین‌های دور از روستا توفیق نسبتاً خوبی داشته‌اند؛ اما در سایر زمینه‌ها توفیق چندانی نداشته‌اند. در زمینه بعد فضایی-کالبدی یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که این بعد نسبت به سایر ابعاد در سطح بالاتری قرار گرفته و دهیاری‌ها با همراهی و همکاری شورای اسلامی روستا فعالیت‌ها و اقداماتی در زمینه احداث و ایجاد معابر جدید، بهسازی و نوسازی معابر در سطح روستا، بهبود روشنایی معابر روستا و ارائه تسهیلات جهت ساخت‌وساز مناسب و مقاوم در سطح روستا فعالیت‌های مثبتی انجام داده‌اند. در زمینه بعد اجتماعی مدیران محلی در زمینه جلب مشارکت مردم، فراهم کردن زمینه‌های آموزشی-بهداشتی و سایر مؤلفه‌های اجتماعی توفیق چندانی نداشته‌اند و عملکرد آن‌ها ضعیف ارزیابی شده است. فقط در برخی زمینه‌ها مانند رفع و حل‌وفصل برخی اختلافات محلی و خانوادگی اقداماتی انجام داده‌اند. در زمینه بعد اقتصادی یافته‌ها نشان می‌دهد که مدیران محلی در منطقه مورد مطالعه نتوانسته‌اند فعالیت چشمگیری در حوزه اقتصادی داشته باشند. جدول (۵).

جدول ۵: بررسی ابعاد توسعه پایدار با استفاده از آماره t

مطلوبیت عددی مورد آزمون = ۳						
مؤلفه‌ها	میانگین	آماره t	معناداری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
					حد پایین	حد بالا
اجتماعی	۲/۸۵	-۳/۸۸۹	۰/۳۹۶	-۰/۱۵۳	-۰/۲۳	-۰/۰۸
اقتصادی	۲/۵۴	-۱۱/۹۸۵	۰/۸۲۱	-۰/۴۶۱	-۰/۵۴	-۰/۳۸
زیست محیطی	۳/۰۱	۰/۲۲۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۸	-۰/۰۶	۰/۰۸
فضایی-کالبدی	۳/۰۳	۰/۸۵۰	۰/۰۰۰	۰/۰۲۹	-۰/۰۴	۰/۱۰

مأخذ: تحقیق، ۱۳۹۶

می‌دهد (مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۸۹۵) که متغیرهای مستقل ۸۹ واحد تغییرات مربوط به متغیر وابسته را تبیین می‌کنند (جدول ۶).

در این مرحله از تحقیق مدل برازش رگرسیونی عوامل تأثیرگذار در توسعه پایدار روستایی در سطح خانوارهای نمونه در محدوده مورد مطالعه نشان

جدول ۶: عوامل تأثیرگذار بر توسعه پایدار

ضریب تعیین	ضریب تعیین تصحیح شده	ضریب همبستگی چندگانه	اشتباه معیار
۰/۷۹۵	۰/۸۹۵	۰/۹۹۸	۰/۰۳۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

می‌شود؛ از این رو مدل رگرسیونی از لحاظ آماری معنی‌دار است و حکایت از آن دارد که بین عملکرد مدیران محلی و توسعه پایدار روستایی رابطه خطی و معناداری وجود دارد (جدول ۷).

برای بررسی اثرات عملکرد مدیران محلی بر توسعه پایدار با توجه به آزمون تحلیل واریانس و آماره فیشر (F)، مقدار سطح معنی‌داری از ۰/۰۱ کوچک‌تر است و نشان می‌دهد که فرضیه آزمون مبنی بر عدم معنی‌داری مدل رگرسیون با اطمینان ۹۹ درصد رد

جدول ۷: تحلیل واریانس مبتنی بر وجود رابطه خطی ابعاد توسعه پایدار

مؤلفه‌ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	معنی‌داری
اثر رگرسیونی	۹۹/۷۸۶	۴	۲۴/۹۴۶	۱۷۰/۵۳۱	۰/۰۰۰
باقیمانده	۰/۴۶۷	۳۱/۹	۰/۰۰۱		
کل	۱۰۰/۲۵۳	۳۲۳			

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

شده، بعد فضایی-کالبدی با ضریب بتای ۰/۳۷۵ بیشترین تأثیر و بعد اقتصادی با ضریب بتای ۰/۱۳۳ کمترین تأثیر را در بین ابعاد توسعه پایدار روستایی در منطقه مورد نظر داشته‌اند. به طوری که عملکرد مدیران محلی بیشتر در زمینه احداث و ایجاد معابر جدید، ایمن‌سازی واحدهای مسکونی و صدور پروانه ساخت برای مسکن روستایی بوده است و عملاً در زمینه معیشت اقتصادی خانوارهای روستایی توفیق چندانی نداشته‌اند.

بررسی مدل رگرسیونی اثرات عملکرد مدیران محلی در ابعاد توسعه پایدار (جدول ۸) با توجه به سطح معنی‌داری و ضریب بتا ($BETA$)، نشان می‌دهد که یک واحد تغییر در انحراف معیار در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و فضایی-کالبدی به ترتیب ۰/۱۵۷، ۰/۱۳۳، ۰/۳۳۸ و ۰/۳۷۵ واحد موجود بر روی متغیر وابسته اثر گذاشته‌اند؛ از این رو می‌توان گفت عملکرد مدیران محلی در منطقه مورد مطالعه، فقط در ابعاد زیست محیطی و فضایی-کالبدی بر توسعه پایدار روستایی تأثیرگذار بوده است. در بین ابعاد بررسی

جدول ۸: ضرایب شدت روابط میان هر یک از ابعاد توسعه پایدار روستایی

سطح معناداری	T	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	متغیرها
		B	خطای استاندارد	BETA	
۰/۵۶۵	۰/۵۷۶	۰/۰۰۷	۰/۰۱۲	-	عرض از مبدأ
۰/۰۰۰	۴۹/۹۲۳	۰/۲۳۵	۰/۰۰۵	۰/۱۵۷	اجتماعی
۰/۰۰۰	۴۸/۵۲۶	۰/۱۹۶	۰/۰۰۴	۰/۱۳۳	اقتصادی
۰/۰۰۰	۵۵/۴۰۴	۰/۲۶۶	۰/۰۰۵	۰/۳۳۸	زیست محیطی
۰/۰۰۰	۵۸/۲۵۶	۰/۳۰۲	۰/۰۰۵	۰/۳۷۵	فضایی-کالبدی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مراعات روستا، حفظ چشمه‌ها و کانال‌های آبی روستا، کاهش اتلاف منابع آب روستا، برگزاری کلاس‌های آموزشی در رابطه با حفاظت از محیط زیست روستا و آموزش استفاده صحیح از منابع روستا عملکرد خیلی ضعیفی داشته‌اند. در رابطه با پایداری اجتماعی، یافته‌ها نشان می‌دهد که مدیران محلی در زمینه مشورت با مردم محلی، ایجاد همبستگی بین اهالی روستا، فراهم کردن امکانات و فعالیت‌های تفریحی، جلب همکاری مردم در امور عمومی روستا، برگزاری کلاس‌های آموزشی، عملکرد خیلی پایینی داشته‌اند و فقط در زمینه شرکت در مراسمات داخل روستا و همکاری با ارگان‌های مرتبط با روستا تا حدودی عملکرد مناسبی داشته‌اند. در زمینه بعد اقتصادی، یافته‌ها نشان می‌دهد که عملکرد چندانی نداشته، بلکه عملکرد مدیران محلی در سطح خیلی پایینی ارزیابی می‌شود. از این رو می‌توان گفت که از مهم‌ترین علل عملکرد پایین مدیران محلی در ابعاد مختلف، مربوط به محدودیت حیطه وظایف و حیطه کاری پایین آن‌ها بوده است. جدول (۹).

همچنین بررسی اثر کلی هر یک از ابعاد، بر توسعه پایدار روستایی با استفاده از مدل تحلیل مسیر، نشان می‌دهد که بیشترین اثر کلی مربوط به بعد فضایی-کالبدی با میزان (۰/۴۰۴) و بعد اقتصادی با میزان (۰/۱۳۳) دارای کمترین اثر کلی در توسعه پایدار، در محدوده مورد مطالعه بوده است. اثرات کلی به دست آمده حاکی از آن است که عملکرد مدیران محلی در دو بعد کالبدی و محیطی قابل تأمل است، به طوری که در زمینه بعد کالبدی، یافته‌ها حاکی از آن است که احداث و ایجاد معابر جدید در روستا، بهسازی و نوسازی معابر، ایمن‌سازی واحدهای مسکونی از طریق صدور مجوز ساخت‌وساز، نظارت بر ساخت‌وساز، توسعه و بهبود فضای روستا، بهبود روشنایی معابر روستا و همکاری با مدیران و مسئولین مربوطه در زمینه اجرای طرح‌های روستایی عملکرد خوبی داشته‌اند. در زمینه بعد زیست محیطی یافته‌ها نشان می‌دهد که در زمینه حفظ اماکن آموزشی و بهداشت، جمع‌آوری زباله در سطح روستا، دفن بهداشتی زباله در زمین‌های دور از روستا عملکرد نسبتاً خوبی داشته‌اند. ولی در سایر زمینه‌ها مانند؛ کاهش تخریب

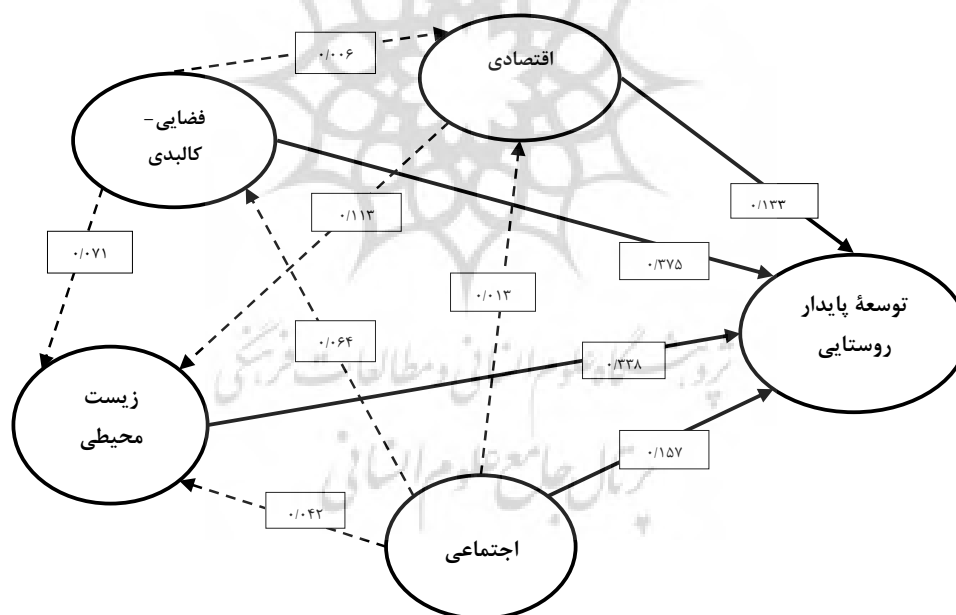
جدول ۹: سنجش میزان اثرات مستقیم و غیرمستقیم و کلی ابعاد توسعه پایدار

ابعاد	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کلی	اولویت
اجتماعی	۰/۱۵۷	۰/۰۲۸	۰/۱۸۵	۳
اقتصادی	۰/۱۳۳	-	۰/۱۳۳	۴
محیطی	۰/۳۳۸	۰/۰۱۶	۰/۳۵۴	۲
فضایی-کالبدی	۰/۳۷۵	۰/۰۲۹	۰/۴۰۴	۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

اثر مستقیم مربوط به بُعد اقتصادی است. در زمینه اثرات غیرمستقیم، مدل تحلیل مسیر نشان می‌دهد که به جز بُعد اقتصادی (بدون اثر غیرمستقیم)، سایر ابعاد (فضایی-کالبدی، محیطی و اجتماعی) دارای اثرات غیرمستقیم بر متغیر وابسته می‌باشند.

در شکل (۳) نیز میزان و نوع تأثیر (مستقیم و غیرمستقیم) هر یک از ابعاد توسعه پایدار روستایی نشان داده شده است. براساس یافته‌ها و با توجه به مدل تحلیل مسیر، بیشترین اثرات مستقیم ابعاد مختلف بر توسعه پایدار روستایی، به ترتیب مربوط به ابعاد فضایی-کالبدی، محیطی و اجتماعی و کمترین

شکل ۳. مدل تحلیل مسیر عوامل و ابعاد تأثیرگذار توسعه پایدار روستایی

تهیه و ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۶

نتیجه

روستایی در تمام ابعاد آن است. مهم‌ترین ابزار دستیابی به این مقصود تشکیل نهادهای سازمان‌دهی شده غیردولتی است، که براساس نیاز و توانایی گروه‌های مختلف ساکن روستا، در موضوعات متنوع و

امروزه یکی از راهبردهای مؤثر در توسعه پایدار روستایی، استفاده از مشارکت و توانمندی‌های مردم، به‌ویژه روستاییان برای عمران و توسعه مناطق

تحقیق در زمینه عملکرد مدیران محلی بر ابعاد مختلف توسعه پایدار روستایی در منطقه مورد مطالعه نشان می‌دهد که در زمینه بُعد فضایی-کالبدی اثرات نسبتاً خوبی داشته است. به طوری که در زمینه احداث و ایجاد معابر جدید در روستا، بهسازی و نوسازی معابر، ایمن‌سازی واحدهای مسکونی از طریق صدور مجوز ساخت‌وساز، نظارت بر ساخت‌وساز، توسعه و بهبود فضای روستا، بهبود روشنایی معابر روستا و همکاری با مدیران و مسئولین مربوطه در زمینه اجرای طرح هادی روستایی عملکرد خوبی داشته‌اند. در زمینه عملکرد مدیران محلی در حیطه بُعد زیست محیطی یافته‌ها نشان می‌دهد که عملکرد مدیران محلی در این بُعد در برخی مؤلفه‌ها در حد قابل قبولی ارزیابی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که در زمینه حفظ اماکن آموزشی و بهداشتی، جمع‌آوری زباله در سطح روستا، دفن بهداشتی زباله در زمین‌های دور از روستا عملکرد نسبتاً خوبی داشته‌اند؛ اما در سایر زمینه‌ها مانند کاهش تخریب مراتع روستا، حفظ چشمه‌ها و کانال‌های آبی روستا، کاهش اتلاف منابع آب روستا، برگزاری کلاس‌های آموزشی در رابطه با حفاظت از محیط زیست روستا و آموزش استفاده صحیح از منابع روستا عملکرد خیلی ضعیفی داشته‌اند. در رابطه با پایداری اجتماعی و اقتصادی بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد که مدیران محلی عملکرد چندانی مطلوبی نداشته‌اند. و فقط در زمینه همکاری با ارگان‌های مرتبط با روستا تا حدودی عملکرد مناسبی داشته‌اند. می‌توان گفت که از مهم‌ترین علل عملکرد پایین مدیران محلی در ابعاد مختلف، مربوط به محدودیت حیطه وظایف و حیطه کاری پایین آن‌ها بوده است؛ بنابراین در این زمینه و برای بهبود عملکرد مدیران روستایی در سطح روستاها پیشنهاد می‌شود که، برای افزایش عملکرد مدیران

ضروری محیط بومی و محلی، به منظور اجرای برنامه‌های توسعه‌ای روستاها ایجاد می‌شود. یکی از مهم‌ترین این نهادها مدیریت روستایی است. مدیریت محلی در قالب شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها، که با داشتن وجهه قانونی در عرصه‌های مختلف روستا فعالیت می‌کنند، می‌توانند نقش و جایگاه مؤثری برای ورود به عرصه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه روستاها داشته باشند. با توجه به وظایفی که مدیران محلی در سطح روستاها دارند، ایفای نقش مؤثر در این زمینه از آن‌ها انتظار می‌رود. توجه به توسعه روستاها از جمله موارد بسیار مهم در امر برنامه‌ریزی توسعه روستایی می‌باشد. در سطح روستاهای مورد مطالعه در دهستان دستجرده، ارتباط مدیران روستا با مردم محلی در اکثر روستاها در سطح نسبتاً پایینی گزارش شده و مدیریت روستایی از نگاه ساکنان روستا نقش قابل توجهی در پیشرفت و توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی و حفظ محیط زیست روستا داشته است. بررسی عملکرد مدیران روستایی به عنوان سازمان‌های محلی و یا نماینده دولت از یک طرف و از طرف دیگر، با توجه به اینکه این مدیران با مردم محلی مرتبط هستند، بررسی و سنجش عملکرد آن‌ها در زمینه توسعه پایدار روستایی، می‌تواند راهگشای بسیاری از مسائل و مشکلات مدیریتی روستاها باشد؛ بنابراین در این تحقیق نیز به بررسی عملکرد نظام مدیریت روستایی در بهبود پایداری توسعه روستایی دهستان دستجرده در شهرستان طارم پرداخته شد.

بررسی یافته‌های تحقیق در زمینه ابعاد چهارگانه توسعه پایدار (اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فضایی-کالبدی) نشان‌دهنده این است که بُعد فضایی-کالبدی با میانگین (۳/۰۳) نسبت به سایر ابعاد در سطح بالاتری بوده و بُعد اقتصادی با میانگین (۲/۵۴) در پایین‌ترین سطح قرار گرفته است. بررسی یافته‌های

روستایی بوده و کمتر تحقیقی به بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم عملکرد مدیران روستایی در پایداری توسعه سکونتگاه‌های روستایی پرداخته‌اند؛ بنابراین ضروری است که در این خصوص دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان فرآیند توسعه مناطق روستایی، به اهمیت مدیریت محلی و نقش آن‌ها در پایداری و زندگی خانوارهای روستایی توجه کافی داشته باشند. چون توجه به برنامه‌ریزی از پایین و توسط خود مردم بومی و محلی امری ضروری در جهت توسعه روستایی و ابزار و سیاستی برای دستیابی به پایداری منابع در نواحی روستایی است، که در نهایت رشد و توسعه نواحی روستایی، رشد و توسعه در کشور را به دنبال خواهد داشت.

منابع

- محلی، از سوی ارگان‌های مربوطه (بخشداری، فرمانداری و استانداری) در روستاها، اختیارات بیشتری به آن‌ها داده شده و حیطه کاری آن‌ها را گسترش دهند؛ با تقویت حس متقابل بین مدیران محلی و مردم و خبرگان محلی به منظور عملکرد بهتر مدیران، مردم محلی با آن‌ها مشارکت و هم‌فکری بیشتری انجام دهند؛ دولت و ارگان‌های محلی با در اختیار گذاشتن اعتبارات مالی بیشتر، عملکرد دهیاران و شوراهای روستا را افزایش دهند؛ با توجه به اهمیت نیازهای اساسی در زندگی روستاییان و در جهت بهبود شاخص‌های زندگی مناسب و همچنین افزایش رضایت روستاییان از مدیران محلی، پیگیری‌های بیشتری از سوی مدیریت محلی از طریق همکاری با مسئولین و درخواست برنامه‌های مختلف و پروژه‌های ضروری از دولت جهت توسعه روستا صورت گیرد. با توجه به اینکه در نواحی روستایی ابعاد اقتصادی، مهم‌ترین رکن رسیدن به توسعه پایدار روستایی است، با افزایش حیطه کاری مدیران روستایی و دادن امکانات مناسب و اعتبارات کافی به آن‌ها، رفع نیازهای اقتصادی و معیشتی خانوارهای روستایی در اولویت اول قرار گیرد. در پایان خاطر نشان می‌شود که نتایج مطالعات انجام‌گرفته قبلی در زمینه بررسی نقش مدیریت روستایی در توسعه روستایی نشان می‌دهد که عملکرد مدیران روستایی بیشتر در زمینه کالبدی و صدور مجوز و پروانه ساخت‌وساز، مؤثر است که برخی از نتایج این تحقیق، نتایج آن‌ها را تأیید می‌کند. دلیل این امر وظایف و اختیارات مدیران در این حوزه است؛ اما در زمینه اقتصادی-اجتماعی عملکرد مدیران روستایی توفیق چندانی نداشته است. همچنین تحقیقاتی که قبلاً انجام‌گرفته بیشتر در زمینه عملکرد مدیران در زمینه فضای کالبدی سکونتگاه‌های
- پوررمضان، عیسی؛ مریم علی‌نقی‌پور؛ ابراهیم توفیق‌جو (۱۳۹۵). ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها از دیدگاه روستاییان با بهره‌گیری از مدل کانو (مطالعه موردی: روستای سیاه اسطوخ-شهرستان رشت)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. سال ۵، شماره ۲، پیاپی ۱۴. صفحات ۱۴۶-۱۳۱.
- حسینی ابری، سیدحسین (۱۳۸۰). مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران، انتشارات دانشگاه اصفهان. چاپ اول. اصفهان.
- رضازاده، راضیه؛ علی سلسله (۱۳۸۹). مروری بر سیاست‌های توسعه پایدار محلی با رویکرد دارایی مبنا و تأکید بر سرمایه‌های اجتماعی و کالبدی، نشریه‌نامه معماری و شهرسازی. دوره ۲، شماره ۴. صفحات ۱۳۹-۱۲۱.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، تهران. نشر قومس.
- رفیعیان، مجتبی؛ هانیه هودنسی (۱۳۸۸). بازتولید سرمایه‌های اجتماعی در محلات شهری در رویکرد توسعه پایدار اجتماعات محلی، مجله پژوهشنامه. شماره ۴۰. صفحات ۴۸-۹.

- رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا؛ حمداله سجاسی‌قیداری؛ جمشید عینالی (۱۳۸۶). نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار، روستا و توسعه، دوره ۱۰، شماره ۲. صفحات ۳۰-۱.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۸۹)، مدیریت توسعه روستایی (بنیان‌های نظری)، تهران. انتشارات سمت. ۲۶۳ص.
- رومیانی، احمد؛ جمشید عینالی؛ حیدر صالحی میثانی (۱۳۹۳). نقش مدیریت در توسعه جوامع روستایی برای مقابله با مخاطرات زلزله (مطالعه‌موردی: دهستان زاغه شهرستان خرم‌آباد)، پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. سال ۳. شماره ۴. (۱۳۹۳). شماره پیاپی ۸. صفحات ۱۰۶-۹۳.
- سعیدی، عباس (۱۳۸۹). مبانی جغرافیای روستایی، انتشارات سمت. چاپ سوم. تهران.
- صیدالی، محسن؛ غلام صادقی؛ زهرا میرزایی گودرزی (۱۳۹۰). جایگاه مدیریت در پیشبرد اهداف توسعه روستایی مطالعه‌موردی: روستای جوانمردی (شهرستان لردگان)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال اول. شماره ۲. صفحات ۹۱-۷۹.
- صیدایی، سیداسکندر (۱۳۸۷). برنامه‌ریزی روستایی در ایران، جهاد دانشگاهی اصفهان. چاپ اول. اصفهان.
- عنابستانی علی‌اکبر؛ حجت حاتمی‌نژاد (۱۳۹۱). مدیریت نوین روستایی و نقش آن در تحول مسکن با توجه بر عملکرد دهیاران (مطالعه موردی: دهستان میش‌خاص - شهرستان ایلام)، جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال دوم. شماره ۲. صفحات ۱۴۰-۱۲۱.
- قدس‌قرجه، احمد (۱۳۹۱). کاهش ریسک سانحه طبیعی سیل در مناطق روستایی با تأکید بر ظرفیت‌های محلی (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده). دانشگاه زنجان. زنجان. ایران.
- قدیری‌معصوم، مجتبی؛ وحید ریاحی (۱۳۸۳). بررسی محورها و چالش‌های مدیریت روستایی در ایران، پژوهش‌های جغرافیایی. دوره ۳۶. شماره ۵۰. صفحات ۱۹۸-۱۷۷.
- قنبری، سیروس؛ کیوان بهرامی (۱۳۹۵). مدیریت محلی و نقش آن در توسعه کالبدی سکونت‌گاه‌های روستایی (مورد مطالعه: شهرستان چناران)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال ۶. شماره پیاپی ۲۲. صفحات ۱۴۶-۱۳۵.
- مطیعی‌لنگرودی، سیدحسن؛ فرشاد سوری؛ مهدی چراغی (۱۳۹۵). تحلیل پایداری رابطه میان نظام بهره‌برداری خانوادگی و امنیت غذایی در نواحی روستایی دهستان غنی‌بیگلو، زنجان، پژوهش‌های جغرافیای انسانی. دوره ۴۸. شماره ۱. صفحات ۲۰۹-۱۹۷.
- مهدوی حاجیلویی، مسعود؛ علی‌اکبر نجفی‌کانی (۱۳۸۴). دهیاری‌ها، تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران (نمونه موردی: دهیاری‌های استان آذربایجان غربی)، پژوهش‌های جغرافیایی. دوره ۳۷. شماره ۵۳. صفحات ۳۹-۲۱.
- یاری‌حصار، ارسطو؛ سهیلا باختر (۱۳۹۵). ارزیابی شاخص‌های گردشگری پایدار روستایی از منظر جامعه محلی و گردشگران (مطالعه موردی: شهرستان نیر)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال ۶. شماره پیاپی ۲۲. صفحات ۱۳۴-۱۲۱.
- Badibanga. T, Ragasa. C and Ulimwengu. J (2013). Assessing the Effectiveness of Multistakeholder Platforms: Agricultural and Rural Management Councils in the Democratic Republic of the Congo, International Food Policy Research Institute, Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=2249799>.
- Badibanga. T, Ragasa. C, and Ulimwengu. J (2013). Assessing the Effectiveness of Multistakeholder Platforms: Agricultural and Rural Management Councils in the Democratic Republic of the Congo, International Food Policy Research Institute, Volume 2, PP:1- 32.
- Budsakorn. S., Songkoon, C., Boonchai, P., Thongwol, N. (2010). Use of indigenous knowledge for conservation and development of fishing career at the Lampao Damin Northeast. Journal of Social Sciences, Volume 6, Issue 3, PP: 315- 319.
- Christen. M and Schmidt. S (2012). A Formal Framework for Conceptions of Sustainability – a Theoretical Contribution to the Discourse in Sustainable Development, Sustainable Development, Volume 20, Issue 6, PP: 400- 410.

- Moreno Pires. S, Fidélis. T and Tomás B. Ramos (2014). Measuring and comparing local sustainable development through common indicators: Constraints and achievements in practice, *International Journal of Urban Policy and Planning*, Volume 39, PP: 1- 9.
- Nefedova. T. T (2013). Transformation of agriculture in Russia: mythology and reality, *The universe of Russia*, Volume 22, Issue 1, PP: 29-60.
- Rist. S, Chidambaranathan. M, Escobar. C, Wiesmann. U, and Zimmermann. N (2007). Moving from sustainable management to sustainable governance of natural resources: The role of social learning processes in rural India, Bolivia and Mali, *Journal of Rural Studies*, Volume 23, Issue 1, PP: 23-37.
- Shao. G, Li. F and Tang, L (2011). Multidisciplinary perspectives on sustainable development, *Journal International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, Volume 18, Issue 3, PP: 187- 189.
- Springett. D (2013). Editorial: Critical Perspectives on Sustainable Development, *Sustainable Development*, Volume 21, Issue 2, PP: 73-82.
- Stefan. E. B (2014). The Management Education of the Rural Entrepreneur, *The Amfiteatru Economic Journal*, 2014, Volume 16, Issue 37, PP: 939- 949.
- Tikai, P, Kama. A (2010). A Study of Indigenous Knowledge and Its Role to Sustainable Agriculture in Samoa, *Ozean Journal of Social Sciences*, Volume 3, Issue 1, PP: 65- 66.
- Vadivelu, A, Kiran, B.R (2013). Problems and Prospects of Agricultural Marketing in India: an Overview, *International Journal of Agricultural and Food Science*, Volume 3, Issue 3, PP: 108-118.
- Van Zeijl-Rozema, A., Martens, P. (2010). An adaptive indicator framework for monitoring regional sustainable development: A case study of the INSURE project in Limburg, The Netherlands. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, Volume 6, Issue 1, PP: 6-17.
- Visser. O, Spoor. M (2011). Land grabbing in post-Soviet Eurasia: the world's largest agricultural land reserves at stake, *The Journal of Peasant Studies*, Volume 38, Issue 2, PP: 299-323.
- Wezel. A, Brives. H, Casagrande. M., Clément. C, Dufour. A and P. Vandenbroucke (2016). Agroecology territories: places for sustainable agricultural and food systems and biodiversity conservation, *Agroecology and Sustainable Food Systems*, Volume 40, Issue 2, PP: 132- 14.
- Coriaa. J, Calfucurab. E (2012). Ecotourism and the development of indigenous communities: The good, the bad, and the ugly, *Journal Ecological Economics*, Volume 73, PP:47- 55.
- Figueroa. E and Rotarou.E.L (2016). Sustainable Development or Eco-Collapse: Lessons for Tourism and Development from Easter Island, *Sustainability*, Volume 8, Issue 11, PP: 1- 26.
- Filips.R and pitman. R. H (2009). *An Introduction To Community Development*, Simultaneously published in the USA and Canada by Routledge 270 Madison Ave, New York, NY 10016, USA.
- Fitri Amir. A, Abd Ghapar. A, Jamal. S. A and Khairun Najiah Ahmad (2015). Sustainable tourism development: A study on community resilience for rural tourism in Malaysia, *Social and Behavioral Sciences*, Volume 168, PP: 116 – 122.
- Gentle. P, Maraseni. T. N (2012). Climate change, poverty and livelihoods: adaptation practices by rural mountain communities in Nepal, *Environmental Science and Policy* 21, Volume 15, Issue1, PP: 24- 34.
- Husnah, N, Saleh S. Ali, M, Salman, D, Hijjang, P, Djufry, F and Amidah Amrawaty (2014). Merging Indigenous and Modern Knowledge in Agricultural Development, *International Journal of Agriculture System (IJAS)*. December 2014, Volume 2, Issue 2, PP: 141- 151.
- Ioppolo. G, Cucurachi. S, Salomone. R, Saija. G and Lei Shi (2016). Sustainable Local Development and Environmental Governance: A Strategic Planning Experience, *Journal Sustainability*, Volume 8, Issue 2, PP: 1- 16.
- Isserman. A. M, Feser. E, Warren. D. E (2009). Why some rural places prosper and others do not, *International regional science review*, Volume 32, Issue 3, PP: 300- 342.
- Kolawopole. D,(2001). Local Knowledge Utilization and Sustainable rural development in the 21 St Century, *Indigenous Knowledge and Development Monitor*, Volume 9, Issue 3, PP: 13- 15.
- Kumar. D. P, Bhavani R. V and M. S. Swaminathan (2014). A Farming System Model to Leverage Agriculture for Nutritional Outcomes, *Agricultural Research*, September 2014, Volume 3, Issue 3, PP: 193-203.
- Malhan, I. V, Shivanama, R. (2007). Impact of globalization and emerging information communication technologies on agricultural knowledge transfer to small farmers in India. *World Library and Information Congress*, Retrieved August 25, PP:325.